

Tatjana Srebrnič

ZA ZAPRTIMI VRATI

eDition
2

Tatjana Srebrnič (1948, Ljubljana) je hodila v osnovno šolo na Teznem (OŠ Martin Konšak), končala je II. gimnazijo v Mariboru, potem pa je šla študirat svetovno književnost in arhitekturo, vendar je morala zaradi zdravja študij opustiti. Odtlej živi v Mariboru in Hotinji vasi in se ukvarja s pisanjem. Piše prozo in poezijo, je članica literarne delavnice za mlajše literate in seniorje, članica Mariborske literarne družbe. Nastopa na samostojnih in skupinskih literarnih večerih, udeležila se je literarnih kolonij poletne literarne šole JSKD, srečanj mladih in seniorskih literatov. Objavljala je v Dialogih, Primorskih srečanjih, na Radiu Slovenija in Maribor, Večeru, Locutio on-line.

MARIBORSKA LITERARNA DRUŽBA

Tatjana Srebrnič: ZA ZAPRTIMI VRATI

Tatjana Srebrnič

ZA ZAPRTIMI VRATI

Maribor 2006

© 2006 Tatjana Srebrnič
© 2006 Mariborska literarna družba
© 2006 Marjan Pungartnik

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

821.163.6-93-1

SREBRNIČ, Tatjana
Za zaprtimi vrati [Elektronski vir] / Tatjana
Srebrnič ; [spremno besedo napisal Marjan
Pungartnik]. - Maribor : Mariborska literarna
družba, 2006. - (#Zbirka #eDition ; 2)

ISBN 961-6483-52-8

COBISS.SI-ID 57531137

Publikacija je izšla v knjižni obliki v zbirki
Mariborska literarna družba pod št. 28.

Z A Z A P R T I M I V R A T I

DANES SEM BITKO IZGUBILA

Danes je osemdesetletnica smrti Ivana Cankarja. V knjižnici bodo brali odlomke iz njegovih del in pisem. Sklenila sem, da se tega dogodka moram udeležiti. Samo lepo se moram obleči in ujeti ob pol šestih avtobus, ki postoji kar pred našo hišo.

Vse popoldne se pripravljam. Z navi-jalkami v laseh sedim pod havbo. Iz garde-robe izberem lepo oblačilo in ga zlikam. Na vrsti je še topla prha. Še naličiti se moram.

November je, mraz in zima je pred vrati.

V mislih pa že kar požiram tisto, kar bodo brali v knjižnici. Še pol ure do avto-busa. In potem se mi počutje poslabša. Presneta depresija. Prešine me, da se je končalo moje veselje s Cankarjem. Vzajemem tableto in popijem vodo. Namesto na avtobus odidem v posteljo, oblečena v toplo pižamo in ovita v odejo. Očeta poprosim, da mi skuha kavico.

Za danes je bitka izgubljena.

A prihodnja ne bo, se potolažim.

ZA ZAPRTIMI VRATI

1.

Zakaj se mi včasih misli pretrgajo? Naenkrat ne vidim več nobene povezave in zalotim se, da še vedno mislim, kako bi se bilo najbolje ubiti. Najhuje je bilo takrat, ko nisem videla več nobene logike. Zdravniki temu pravijo bolezen. Zanje je samomor bolezen. In tudi to, da ne vidim več nobenega smisla, je zanje bolezen. V Ljubljani so mi rekli, da je narobe samo malenkost. A že to je dovolj, da človek ni zdrav. Najprej so mi rekli, da je diagnoza začetek shizofrenije. Še veliko težjih bolnikov je, vendar se s tem ne morem tolažiti. In kaj takrat? Ležem, vzamem tableto in počakam, da mine. Potem vidim življenje spet v lepi luči.

2.

Zdaj me drži pokonci to, da pišem roman o svojem življenju na psihiatriji. Tam se nič ne spreminja. Rada bi, da bi ljudje brali o tem in vedeli, kakšno življenje je pri njih. Najhuje je, da o tem ljudje nič ne vedo. Najbrž bi se veliko spremenilo, če bi kaj vedeli. Bolniki so na psihiatriji leto ali več, nekateri celo po šest let. Imajo samo bolniško posteljo in nočno omarico, oblečeni pa so v trenirke. Čudim se nekaterim pacientkam, da so tam rade, ker jim nič ne manjka. Oblečene so, obute so, na oddelku je radio, barvna televizija z videom. Knjižnica je tam, red je, ves dan je programiran. Je tako kakor do-ma. Pa ne verjamem.

Tako, kot je doma, nikoli ne bo.

»Vse, kar sem doživela pri vas, sem zapisala,« sem povedala zdravnici na kontroli.

Pa je vprašala, če ne znam pisati kaj drugega kot o psihiatriji.

Nič nisem rekla, mislila pa sem si svoje.

3.

»Potrudi se in misli na življenje,« mi je rekla zdravnica, ko sem ji povedala, da mislim na smrt. Saj je včasih tudi smešno. Pospravim sobo in pomislim, da bi se ubila. A kdo se bo jokal za mano?

Včasih kar vro iz mene misli in kličejo, da jih zapišem. Takrat sedem in pišem. Tako si pomagam. Nikoli ne bom pozabila, da sem imela literarni večer na 12. septembra. Predstavila sem se kot pisateljica. Moj mentor mi je rekel, da bova nekoč izdala knjigo »Za zaprtimi vrati«. Opisala bom bolnike in zdravniško osebje v psihiatrični bolnišnici. Pišem in poslušam Bacha. Rada imam resno glasbo in trenutno najraje Bachove orgle. Njegove orgle zvenijo, kot da bi sedela v cerkvi in poslušala...

FANI

Pride tako sveža in nasmejana. Tokrat je prišla v novem plašču. Pozdravila nas je, sedla... Vsi smo se spogledali:

»Kaj bo pa zdaj? Nas bo razveselila ali razžalostila? Ima kaj novic?«

Prišla je Fani, visoka in prelepa... Edino njo še lahko pričakujem. Nobene druge ne bo. A prišla bo Fani, tako zagotovo... Pozvonila bo dvakrat, nato bo privihrala po hodniku. Že po zvonjenju jo poznam. Potem bosta smeh in pogovor tukaj.

KLETKA

Zaprli so te v kletko. Boš prišla kdaj iz nje? Kletke so zapori, bolnišnice, ti si pa tam le številka. Prišla boš domov, si dopoveduješ. Kaj bo z vsemi temi ljudmi, ki so z mano tukaj? Bodo kdaj ozdraveli? Bodo umrli tukaj? Srečni tisti, ki jih niso zaprli v kletko. Ali pa je sploh kdo, ki ga niso? Sploh kdo sliši tožbo ujete ptice? Jo kdo razume? Ve kdo, da ne spadaš tja?

SVOBODA

Ti jo vzamejo?
Jo dobiš?

Zarožljajo ključi
na psihiatriji.

Trdno upaš,
da se vrneš v življenje.

Leta tečejo
Upanje plahni.

Prebila boš svoj čas
z zlomljenimi perutmi.

PODOBA

Vzeli smo mi podobo.
Naj mi jo vrnejo.

»Norec se rodi.«
Njegova zunanost

Je drugačna.
Ne misli, ne dela...

Saj potrebuješ
le tablete in posteljo.

A povem vam,
to nisem več jaz.

Ta podoba je nastala
v vaših glavah.

Hočem svojo pravo podobo,
nisem le vaša številka.

MODERNI GRAD

Vanj prideš
mimogrede, lahko.

Iz njega pa
komaj komaj.

Grad ima okna –
– neprebojna.

V njem tiho sanjaš,
ali boš kdaj videl svoj dom.

Kakor da bi se čas ustavil,
tako je tam.

Teèejo minute, ure,
dnevi, meseci.

Čakaš, upaš,
da dobiš odpustnico.

Takrat lahko odideš.
»Ne bom se vrnil več!«

Največkrat so to le
sanje, kajti vrneš se.

Vračaš in vračaš se spet.

SMREKE NA POHORJU

Tako tenke in ravne se vzpenjate v nebo. Kot bi iskale svoj prostor v gozdu. Kot bi se bale, da ne boste zagledale sonca. Temno zelene barve se prelivajo z iglice na iglico. Kadar vas moči dež, ste še lepše, bolj zelene. Tudi vas sekajo in vozijo v dolino.

NAJLEPŠI PAR ROKAVIC

»Našla si bom izvoljenca,« razmišlja odraslo dekle. »Tistemu bom dala najfinjši par rokavic, ki ga bodo grele v zimskem mrazu.«

»Imel bo najlepše, najnežnejše in najbolj moške roke...«

Skrivoma vzame prihranjen denar. Nikomur od domačih ne črhne niti besede. Živi v ne prevelikem mestu. V starem delu mesta je vse polno trgovinic...

Doma pove, da mora nujno po nakupih ter da se vrne še pred mrakom.

Nastane oblačen popoldan, ki je najprimernejši za nakupe. V vsako trgovnico, kjer imajo na zalogi vsaj dva para zimskih rokavic, vstopi, si jih ogleda in razmišlja:

»Toda katere bodo ustrezale mojemu izvoljencu?«

Končno se odloči za ene. Niso črne, niso predebele ne prevelike, vendar moške. Cena res ni tako nizka. Toda taka stvar se kupi samo enkrat v življenju! Iz skritega žepa izvleče majhno denarnico, iz nje bankovce in plača. Da doma ne bi posumili, kupi na koncu v samopostrežni še nekaj vsakdanjih stvari, ki jih potrebuje doma.

Pada že mrak, ko se vrne domov. Tudi videz na obrazu zaigra, da je takšen kot vedno.

Zvečer dolgo ne more zaspati. Ob limonadi in prižgani televiziji je zatopljena čisto v svoje misli.

Komu naj da rokavice?

Pred oèmi ji kakor na filmskem traku prihajajo moški njenih sanj. In se ne odloči.

Čez dan je do domačih takšna, kot je bila prej. Ko pa pade večer, ji domišljija spet deluje. Črn, plavolas, starejši, vitek...

Izbiranje traja dolgo.

Na koncu pride do najbolj bolečega spoznanja, da je NIHČE PRAVZAPRAV NIMA RAD. Uvidi, da je to pri izbiri najvažnejše.

Vrne se v vsakdanje življenje, par najlepših rokavic pa ostane skritih v omari.

Mine leto dni, ko je povabljena na praznovanje rojstnega dne nekega dobrega znanca. Ker bodo odšli tja vsi sorodniki, bo odšla tudi ona. Kako se spodobi, je treba imeti tudi darilo.

Nenadoma se spomni shranjenega para rokavic.

»Bolje je, kot da sprhnijo v kotu pozabljene, saj princa iz sanj, ki bi jo imel rad, ni. Tudi vreme postaja že hladno. Vsaj nekdo bo imel korist od njih.«

Znanec je zelo vesel darila in si rokavice dolgo ogleduje.

Človek pač ne more samo sanjati, si misli dekle. Na koncu je srečna in zadovoljna.

PARTIJA ŠAHA

Sedela sta si nasproti – on in ona. Na mizi pred njima je ležala šahovska plošča. Začela sta igrati.

»Kako naj ga premagam?« je prestrašeno pomislila. A spomnila se je, kako ji je nekdo rekel:

»Kar dobro igraš za žensko!«

Stiskala je zobe in igrala. A nenadoma je zajela sapo – njen nasprotnik je napravil nepopravljivo napako. Igra je bila dobljena. Šah. Mat. Imela je bele figure. Prizanesljiv smehljaj je izginil z njegovega obraza.

»Partija šaha, partija šaha!« ji je donelo skozi misli.

VEČER

Bližal se je večer. Bila je sama. Sedla je pred ogledalo in se pogledala v njem. Temno je bilo, pa je vstala, prižgala luč in stopila k oknu. Preden je spustila rolete, je pogledala k sosedom. V majhni improvizirani hiški so živeli trije – on, ona in hčerka. Bili so brez elektrike.

Le kako niso mogli plačati elektrike, da so jim jo odklopili? Sedela je pred ogledalom.

»Zrcalce, zrcalce na steni, povej!«

Mama jih je ob večerih pripovedovala pravljice, ko je bila še otrok. V njih je videla resnico, ki jo lahko spozna le otrok.

»Kako sem utrujena,« je pomislila, ko je pogledala svoj obraz v ogledalu. Od odprtega okna je prihajal svež zrak. Globoko je vzdihnila.

»Tako dobro mi dene svež zrak,« je pomislila. Le zakaj mlada družina ne plačuje elektrike?

Večer je, jutri bo nov dan!

PLES

Prosil jo je za ples in privolila je. Na gramofonu je bila plošča z bluesom. Pri bluesu so vedno zatemnili dvorano. Objel jo je in ji rekel:

»Najlepše se je poljubljati!«

In v resnici jo je poljubljal ves ples. Potem jo je peljal nazaj k mizi in se ni več vrnil. Nikoli več ga ni videla, a vedno se je spominjala tistega, kar ji je rekel.

OPOJ

Prišel je dan, ko več nisi mogel pogledati resnici v oči. Sklonil si glavo in se začel opajati... S čim? Kako? Spremenil si življenje. Vdajal si se idejam, ki si jih prej za-vračal. Izgubil si tla pod nogami. Obstal si v blaženi omamljenosti.

A nenadoma si spoznal, da je vse skupaj navadna laž. Spomnil si se nečesa, kar je bilo del tebe, pa je odšlo... Ostal je samo opoj. Popeljal te je na rob brezkončne globine in te tam pustil.

SLUTNJE

Prišel si ves vesel in mlad. Vse bo tako, kakor si si želel. Nenadoma si jo uzrl. V njenih očeh je bilo nekaj, kar ti je zbudilo slutnjo o bližnji smrti. Ne o koncu življenja, temveč o koncu, ki ga poraja izgubljena ljubezen. Izgubil jo boš, nič tega ne bo preprečilo. Ljubezen bo umrla. Njene oči so lagale.

BRESKVIN SADEŽ

Kako vabljivo visiš na drevesu! Utrgal bi te in pojedel. Vendar moram še počakati, da dozoriš. Gledam te vsak dan. Najlepša si in najdebelejša.

»Kako boš šele sočna, ko boš dozorela. Da te le ne opazi kdo drug!«

Glej, res, danes si dozorela. Utrgam te in te pojem. Koščica se lepo odlušči od mesa. Jem te počasi in z užitkom.

»Kako sočna si! Že ko si bila na drevesu, ti ni bilo primere. Dozorela si samo zame, za nikogar drugega!«

Zrasla si v domačem sadovnjaku, na drevesu, ki sem ga posadil in skrbel zanj jaz. Pred tem sem breskve kupoval in sem jih lahko izbiral. A ta, ki je dozorela v mojem vrtu, si je izbrala mene.

UMAZANA UŠESA

V šoli smo se najbolj bali dneva, ko so nas pregledovali, če smo umiti. Pogledali so nam vrat, ušesa in roke. Pri večini je bilo po njihovem mnenju vse v redu. A nekega dne so odkrili, da imam umazana ušesa. Nekaj nas je moralo k ravnatelju v pisarno po ozkem šolskem hodniku. Že sem slišala sivega ravnatelja, kako nas krega. A nena-doma je nekdo rekel:

»Ta je od profesorice, ni ji treba...«

Obrnila sem se in se vrnila v svoj razred.

Mami tega nisem povedala. Le kaj bi rekla?

ZVONČKI

Otroci smo hodili nabirat v Stražun zvončke, telohe, vijolice. Dobro smo vedeli, kje v gozdu raste spomladansko cvetje. Med nabiranjem se nismo pogovarjali. Šele na koncu smo primerjali, kdo je našel več rož in kdo ima lepši šopek. Svoj šopek sem nesla domov v blok. Dala sem ga kar v navadni kozarec za vodo. Nisem imela nobene tako male vaze.

Nabirali smo jih vsako pomlad, dokler smo bili otroci.

PESEM VINU

Prvič sem spil
čašo strahoma.

Ponudili so mi ga,
ko sem zrasel v moža.

Nato smo si ga
znali nazdraviti.

Naučil sem se ga
v družbi piti.

Žlahtno diši,
dobro je in sladko.

Belo vino, rdeče
vino, črno vino.

Vem, preveč piti
ga ne smem.

Tudi kadar ni
ljubezni.

BACHOVE ORGLE

Je mogoče, da je kdo napisal tako lepo glasbo za orgle, kot jo je Jochann Sebastian Bach? Poslušam jo in se počutim, kakor da sem v nebesih. Ne potrebujem nobenih drugih nebes po smrti več. Vrtim si ploščo in zdi se mi, kakor da sem stopila v cerkev. Preživljal se je z glasbo. Bil je orglar v domači cerkvi. Morda je bila glasba zanj prav tako zatočišče in je ob njej pozabil na vsakdanje težave?

PUŠKE IN VRTNICE

Noč je in ne morem spati. Luč je ugasnjena in zdi se, kakor da se tema čuti. Tišina jo še poudarja. Prisluhnem. Zunaj po cesti pripelje avto in izgine v noč. Čakam, da pripelje vlak. Če se ne bo zgodilo nič drugega, bo pripeljal, kot da je večer. Kolesa udarjajo ob tračnice. Proga ni daleč, vse se sliši tako jasno in glasno. Pogledam na uro. Kaže čez polnoč. Ne zaspim. Vstanem iz tople postelje, da bi gledala televizijo. Strmenje v prazno je brezupno. Z daljincem grem skozi vse kanale, vendar ne najdem ničesar. Ugasnem ga. Moram zaspati, si mislim. V glavi imam slike iz svojega življenja. Kmalu bo pomlad, a je še hladno. Pokrijem se z odejo. Vem, da bom jutri prala zavese in čistila okna. Kako bo vse dišalo po svežem in umitem. In me nenadoma objame spanec.

SNEG

Po koledarju še ni zima, vendar je sneg že zapadel. Danes ga že tretjič odstranjujemo z balkonov. Pohorje je pokrito s snegom in če ne bo odjuge, bodo lahko že smučali. Le sneg morajo steptati in urediti proge. Jaz pa več ne bom niti smučala in niti drsala. Tako je kakor nekoč z orodno telovadbo. Enkrat je treba prenehati...

»Pozimi mora biti sneg,« pravi neèak Marko. Tudi kmetje pravijo tako. Sneg bojda univi mrčes in zemlja se pod snežno odejo spočije.

Le padaj, sneg, na veselje otrok in odraslih.

POMLAD

Prišla
boš
kmalu

vrabci
te
napovedujejo

slekli
bomo težke
obleke
ogrnili si
bomo lahke

dovolj je
snega
marec
je pred
vrati

še le ko
bo prevroče
bomo
hrepeneli
po tebi
zima

takrat pridi
in pobeli
zemljo

ptičkom
bom spet na okno
nasula zrnje

zobali ga bodo
dokler spet
ne bo pomlad

VRT

Pred pomladjo
okopljemo
vrt

posadimo
kar se mora
posaditi

kar bo zraslo
bomo
jedli

jedli bom
se vsega
preobjedli

vrt
okopljemo te
in ti rodiš

prišla bo jesen
ko boš poln
plodov

pozimi
te čaka
počitek

tako se vrt
vrti
v krogu

MARELICA

Zima se
bliža
h kraju
ti pa si
vsa
v cvetu
gledam
in gledam te
tako si
lepa
krhka

naj pride
rahel
mraz
zmrznila boš

nikoli
ne boš
rodila plodov

da bi te
lahko
obvarovala
rodila bi
najžlahtnejši
sadež

z užitkom
bi ga
pojedla

a pravijo
da bo prišla
zmrzal

tvoje rahlo
nežno upanje
se bo
konmalo

KONCERT V MOJI SOBI

Mama je prišla k meni v sobo. Mislila sem, da jo je privabila glasba, ker sem ravno poslušala ploščo. A ona mi je rekla, da je v dnevni sobi vnuk. Igra se s tovarnjakom, ki močno škripa. Poslušali sva italijanske songe, vseh dvaindvajset pesmi. Rekla sem ji, da pri tako lepi glasbi ne bi smela biti v depresiji. Le kaj naj napravim, da mi več ne bo treba hoditi k psihiatru? Plošča se je vrtela celo uro. Potem sva poslušali še Slovenski oktet. Prišel je oče in povedal, da je vnuk že odšel, vendar sva mu z mamo rekli, da imava za nekaj časa koncert. Mama je še počakala, da je šel spat tudi dedek in bo lahko sama v dnevni sobi gledala na miru televizijo.

OTROŠKA HIŠA

V Hotinji vasi je bil prvi pomladni dan zelo lep. Šla sem na balkon ig gledala, kako se otroci igrajo. Napravili so si hišo. Vprašala sem jih, če lahko pridem na obisk. Jernej, najmlajši nečak, me je povabil v njihovo otroško hišo. Narejena je bila iz desk in starih vrat, imela pa je preozek vhod, da bi lahko vstopila. Samo glavo sem pomolila vanjo. Notri so imeli sedeže in na polici skodelice za kavo. Tudi vodovod so si napravili. Na steho so postavili posodo z vodo in speljali iz nje cev. Tudi stranišče so si napravili. Videti je bila kot prava hiša v naravi.

»Samo še mreža za spanje manjka in mreža proti mrčesu. Pravi arhitekti stel« sem jim rekla.

Pustila sem jih, da se naprej igrajo sami. Nenavadno toplel dan za prvi pomladni dan je, sem pomislila in odšla nazaj v hišo.

KORUZNA POLJA

Sonce se upira v tla in zemlja je suha in trda. Na obeh straneh poti so polja z visoko koruzo. Temno zelena je, samo laski na vrhu storžev so rumeni. Peljem se med koruznimi polji, ki jih prekinjajo od suše porumeneli travniki. Hitim, potem pa se ustavim. – Bi utrgala koruzni storž? Že ga vidim, kako se peče na ognju. A polje ni moje. Takšen mir je med koruznimi polji, največji je takrat, ko je nebo brez oblačka.

ŠTAJERSKA

Zjutraj vidim skozi okno Pohorje. Odpelem se, v trgovini kupim, kar je potrebno za sproti. Če sem bolj pozna, trgovko že zanima, za kaj me ni bilo. Tudi ko pridem z dopusta, opazijo. Res so pozorni. Da ne govorim o fantih. Zdaj sem tu doma in nihče me ne gleda postrani. Tudi pri zdravniku ne. Zdaj bo v Mariboru, na Štajerskem, izšel tudi moj prvenec. Torej kaj naj še napišem o svoji deželi, da bi jo postavila v pravo luč?

ZAKAJ NOSIM VEDNO NAJRAJE HLAČE

Ne vem zakaj, a vedno nosim samo dolge hlače. Morda jih imam rada zato, ker sem se ukvarjala s športom. Krilo si oblečem tako poredko, da ni vredno omembe. Spomnim se, da na gimnaziji dekleta nismo smele nositi dolgih hlač. Šele na univerzi sem si jih kupila. Nosila sem jih že na osnovni šoli, kadar smo šle na izlet. Nobe na druga sošolka jih ni nosila. A zadnjič sem bila v gledališču, ko smo si ogledali ruski balet, in drugi obiskovalci so me prepričali, da potrebujem nove črne hlače. Moda se spreminja, z njimi tudi kroj hlač. Pa je treba seči zopet v žep po denar. Novo leto se bliža in kupila si jih bom, morda takšne, ki jih bom nosila tudi ob kakšni drugi priložnosti. Jutri grem v mesto, da ugotovim, kaj si lahko izberem in kakšne so cene. Najdražjih si seveda ne bom kupila. Prosila bom mamo, naj gre z mano. Dve bova gotovo opravili več kot ena.

KAKO NASTANE PESEM

Poletje je, radio igra, veter piha v zaveso. Zunaj sije sonce, avtomobil zdrvi mimo. Mama vpije na psičko Jagodo. Mislim si – kdaj bom napisala pesem, kakršno si želim? Spet slišim mamin glas. Kako nastane pesem? Tega se ne da povedati. Ležim ponoči, poslušam, sedem, napišem pesem. Vsi pišemo kot Kosovel, ker smo Slovenci. Radio dolgočasno pripoveduje, jaz pa si želim, da bi napisala pesem.

SMRT

Naš sosed je umrl. Kot da še sonce ne more sijati. Nastala je nevihta – bliska in grmi, pogreb bo...

SAMA I

Hladno mi je pri srcu. Sama sem. Toliko simpatij je šlo mimo mene... Nihče mi ni ogrel srca. Sprašujem se – zakaj? Bili so lepi, mladi. Spreleti me kot iskra: Zakaj je še vedno hlad? Nihče me v resnici ni imel rad... Srce pa se samo ne segreje. Potrebuješ toplino drugega. Ta bi stopila led na moji strani.

Tako težko je biti sam.

VEČER I

Zunaj je temno in zima prihaja. V sobi tiktakata uri – naša, stenska, glasno, ura stare mame tiho. Slišim, kako pripelje avto in se izgubi v temo. Mislim si – navdih se konča enako. Moram ga zapisati na papir, čeprav mogoče ni vreden tega. Večer se bo prevesil v noč. Sliši se pasji lajež. Stare mame že dolgo ni več. Njena budilka je le spomin.

VEČER II

20 in 51 minut. Tih večer je. Sosedova luč prodira skozi zavese in dela ornamente na temni steni. Televizija ni prižgana. Radio ne igra. Avto. Zalaja pes.

Prižgem majhno mizno svetilko. Ornamenti na steni izginejo. Na računalniku, na katerega pišem, so le črke ostro osvetljene na črni podlagi.

Zakaj ne prižgem televizorja ali glasbeni stolp? Ni mi. Kdo bi rekel, da se ne morem pripraviti do tega. Ne želim si niti filma niti glasbe.

21 in 06 minut. Dolgčas mi je. Naj še pišem?

Ugasnem svetilko in spet gledam ornamente, ki jih skozi zavese riše na steno sosedova luč.

JE VSE LE PRIVID?

Saj ne more biti vse na svetu le privid. Nekaj je konkretnega. A kakor da tečem za predmetom in ga nikdar ne morem uloviti, konkretno prijeti z roko. Za takšno lepo in nežno misel imajo psihiatri sredstva – elektrošoke, tablete, injekcije, mreže, prisilni jopiè. Zato jim svojih misli ne povem! Niè se ne bo zgodilo. A èez štirinajst dni moram na kontrolo k psihiatru. Vsaj to ni privid! Ali pa je, ko pozabiš...

ČLOVEK IN PTICA

Človek je okrutno bitje. Ubija, tudi če ni lačen. Ima tako strašen razum, da si lahko vzame življenje sam. Ptica nima nikdar niti ene samomorilske misli. Pred leti sem obupala. Nobenega drugega izhoda nisem videla kot samomor. A postalo mi je žal, kajti vse bi se za vedno končalo. Tako sem ostala živa, potem ko so mi pomagali. Ostalo je še nekaj misli na smrt. Obljubila sem si, da bom kakor ptica – brez ene same misli na smrt. Spet bom imela rada življenje.

POLNOČNI UTRINEK

Zunaj se sliši dež, voda curlja po žlebu. Tema je. Radio igra v sobi. Poslušam glasbo. Dež bobna po strehi. Bo pripeljal vlak? Cesta za okni je utihnila. Sprašujem se, če te smem ljubiti. Še vedno sem tako sama. Polnoč je mimo, noč bo minila in prišlo bo jasno jutri. Kar je prinesla samotna noč, bo pozabljeno z novim dnem.

Noč

Večer se je
prevesil v noč

na strehi je
slišati dež

postelja topla
čaka da ležemo

noč si danes
deževna

v ponedeljek bo
treba v našo
delavnico

prišlo nas bo dosti
če ne bo premrzlo

tisti ki pišemo
smo sanjači

tako se mi včasih zdi
v tem okrutnem sodobnem svetu

danes je
deževna noč
za nas pisce
spet navdih

saj smo lahko še veseli
da navdih sploh pride

si boste dejali
imejte svoj užitek

noč je ravno za vas
porečete

saj normalni ljudje
sedaj spe

RED

Relativna stvar, ta red. Zame je nekaj red, zate pa nered. A če hočem napraviti red, mora biti najprej nered. Zato je tudi ta potreben. Ko iz nereda napravim red, sem res zadovoljna. Potem sedem, delam in ustvarjam. Posledica pa je, da napravim nered. Tako to kroži. Nesrečna sem, če ni reda v moji sobi in se potolažim šele, ko ga naredim. Vem, da mi tega ne bo napravil nihče, ki pride k meni. Tako sem najbolj srečna.

DOLGČAS

Tako dolgčas mi je. Zjutraj po zajtrku grem v trgovino in kupim, kar potrebujemo za ta dan. Pospravim. Kuhava obe z mamo, in po kosilu pomijem posodo jaz.

Ves popoldan je pred mano. Ne vem, kaj naj si začnem. In mi je tako dolgčas. Najbolje bi se bilo lotiti študija.

Potem nekaj časa porabim za pisanje, nekaj za televizijo, pa tudi radio poslušam. Še sreča, da imam glasbeni stolp. Rada poslušam klasično glasbo.

Tako sem največ doma. Enkrat tedensko sem v Mariboru, enkrat mesečno pa grem k psihiatru. A zdaj je zima. Sedim v topli sobi in se grejem pri radiatorju. In mi je dolgčas.

KOT BURJA

Mrzlo je v duši.
Nekdo nam umira?

Mrzla kraška burja
mu piha v slovo.

Iščem ljubezen,
iščem spet toplino

Neupogljiva si,
kot na Krasu burja,

pravi moj oče.
Rodil se je tam.

Upanje so hoteli
vzeti, a ostaja.

SMISEL I

Smisel je.
Spremenil boš svet.

Smisla ni,
vse je nesmiselno.

Smisel torej je
in ga ni.

Preveč razmišljam o tem.
Ni dobro.

Lahko se
preobrne v nič.

Ima pospravljanje
smisel?

Ali imajo smisel
samo velika dela?

SAMA II

Sama si
sama si
sama si

je hudo
ni hudo
ni težko

ni skrbi
skrbiš le
zase

vendar ne
razmišljaš
o večni samoti

osamljenost tistih
ki niso sami
je res huda

vse narediti
sam
včasih ni lahko

zato upaš
da se bo
le spremenilo

namreč
samota
v nekaj
nasprotnega.

PET MINUT POZABE

Zaspala bi
samo za pet minut

vse bi se odelo v črno –
pozabila bi

zaman poskušam
ne zaspim niti za hip

utopila bi vse
v pozabo

toda podobe vsega
mi vstajajo pred očmi

da bi lahko zaspala
vsaj za pet minut

zbudila bi se z novim
življenjskim zagonom

za hip bi se iztrgala
iz resničnosti

PREŽIVETI

Vrabec prezebel
trepeta

človek mu
nasuje hrane

vrabec prileti
hite jo kljuva

za zastrtim oknom
se nekaj premakne

vrabčevo oko
se sreča s človeškim

prhne stran
v trenutku

se bo že še
vrnil

lakota je hujša
kot takšen strah

VRANE

Sneg leži ob poti
zamazan

črna vrana
švigne v zrak

veliko jih je
letajo križem kražem

sivo je nebo
daleč pasji lajež

krila vran
udarjajo hitro

v topli sobi
za zavesami

opazujem
njihov let

je življenje
tudi tako sivo

ta trenutek
se res zazdi

DEŽ

Dež nenehoma pada
in veke se mi zapirajo

pada pada dež
tonem v rahel spanec

lepše je od vsake
uspavanke, ki jo poznam

čisto narahlo se slišijo
za oknom. zaspim

nenadoma odprem oči
vsega se spomnim

spet mi je v mislih
kje se nahajaš ti

VEČNOST

Trda zbita zemlja
ne govori o večnosti

kruto vse
stepta in uniči

človek pa
zopet seje

gradi si nova
bivališča

sanja o
večnosti

napiše
pesem

ali je pesem večna
ostane uganka

SANJE

Zbudim se
resničnost
se zareže
v možgane

sanje so
resničnejše
od resničnosti

razblinijo se
ljubezen
ostane moja

SVETILKA I

Črna
kovinska svetilka
luč
tema
luč
tema
črna svetilka
temno
svetlo
tema
svetloba
črna luč
svetlo
temno
svetlo
temno
črna svetilka

LUČ

Kjer sveti luč
je tudi pot

sveti mi močno luč,
da napravim vse
o čemer sanjam
in upam

nato lahko ugasneš,
ne potrebujem te več

SVETILKA II

Svetilka ob cesti
dela sence
po poti
ki hiti mimo

silhuete obrazov
se zarežejo
v njeno
svetlobo

kdo so ti ljudje
kam hitijo
kdo jih
pričakuje

ne vem
nikoli ne bom
zvedela
za resnico

svetilka reže
resnico o teh ljudeh
ki hitijo mimo

a kako to
napisati
mi ni jasno

sedaj se mi zdi
resnice ne
Moreš

Napisati
čeprav tako jasno reže
v temo

za hip se ti zdi
da bi resnico
lahko prijel
za roko

na bel papir
pred teboj pa
resnice ne
moreš vklesati
svetilka svetilka
svetilka
jasna si kot
beli dan

nekoè boš ugasnila
s teboj pa vse
kar si kdaj
videla

POVEJ MI

Kam naj usmerim
svoje življenje,
povej mi!

Naslikala sem te
sama pobarvala,
dala za steklo.

Trobentica
v lončku,
spomladi.

V tvojih barvah,
oblikah je morda
skrito, kar iščem.

Kam naj usmerim
svoje življenje,
povej mi!

Če je že vse odpovedalo,
ljudje, knjige,
boš tudi ti,
oljnata podoba
na steni?

TIK TAK

Zaustavi se, ura,
trenutek spremeni
v večnost.

Naj vsaj enkrat
čutimo,
da ni vse minljivo.

Ura na steni
pa tiktaka,
tika, taka.

Tika, tak,
tik, tak,
brez prestanka.

Pogledamo
se v zrcalo,
vedno starejši smo.

Kaj nas dela
močne,
da zdržimo.

Mi smo te
ustvarili,
da še bolj čutimo

neizprosno rezilo
časa, ki nam vzame
prav vse.

Nazadnje še nas
same, kar je res
krivica.

VLAK

Pritiska mraz. Zima je.
Vlak brzi v noč...

Kot da z veliko hitrostjo
drvimo v prihodnost.

Sedimo na toplem,
ponoči nič ne zmoti

tišine – le tu in tam
slišimo vlak na tirih.

Včasih zapiska v noč,
kot da bi koga srečal.

Ko ga slišim brzeti,
mi tudi misli brzijo,

Kako hitro drvimo,
prav tako kakor vlak.

UTRINEK

Radio igra. Nedelja je.
Nič se ne zgodi.

Sonce se upira v okno.
Sneg je že zdavnaj skopnel.

Prej so se bela drevesa upogibala
pod težo snega. Zdaj so gola.

Okno kdaj pa kdaj nemirno
preleti kakšen vrabec.

Radio ugasnem. Kakšna tišina.
Saj je nedelja in mrzlo je...

Toda mož je šel v cerkev...
Nikoli ne bo uresničeno,

kar sem si želela. Načrti
in sanje splahnijo.

A živeti je treba,
tukaj na vasi, in upati,

da nekaj bo, kar sem mogoče
najmanj pričakovala.

HLAD

Od ljudi veje hlad.
Nobene topline ni.

Stisni se k meni,
da jo bom začutila.

Se ti blede?
Si malo čez les?

Sem kot riba na suhem.
Se bo vrnila tja, kamor spada?

Nekakšen drug svet.
Izdihnila bo. Bom.

Lažete, naj se spočijem.
Še več naj delam!

Prenehala bom delati.
Začela bom z delom?

Ne verjamete.
Ne razumete.

Kdo bo srečen?
Čigava je prihodnost?

O tem se nihče
ne pogovarja.

Napisali bomo to in to,
vidimo se spet...

ISKANJE

Nekje je treba najti toplino,
drugače človeku srce umre.

Z nekom se je treba pogovarjati,
nekdo te mora ljubiti...

So človeška srca trša od kamna?
Ko tako hodiš, se ti zazdi,

da srečuješ le krute obraze,
željne denarja.

Nikjer ni videti nobenega čustva,
nikjer žalosti v očeh.

Kakor da človek ubija
in se niti ne ozre.

Zakaj si potem
na tem svetu, kaj počneš

na tem planetu?
Naj kot Mali princ

gojiš vrtnico
in se vračaš k njej zato,

ker si skrbel zanjo,
čeprav ona samo koketira,

gleda se v ogledalo,
kako je lepa...

MOJA LJUBEZEN

Nič ne reče.
Vse razume....

Je to domišljija?
Je to resnična ljubezen?

Ni treba reči, vem,
da je, ko jo srečam.

Slutim, da je,
da me èaka.

Takšna je kot v pravljici
o carju Saltanu.

To je bila moja pravljica,
ko sem bila otrok.

Odrasli je tudi sedaj
tako ne bi razumeli.

JUTRO V MESTU

Maribor se prebuja.
Na mostu je nekaj pešcev.

Kamioni vozijo robo
pred še zaprte trgovine.

Na Gosposki dva goloba
na umazanem asfaltu

iščeta drobtinice.
Debela sta in zavaljena.

Najprej bodo odprli lekarne,
nato še druge trgovine.

Izložbe so polne dragih
oblaèil in še dražje obutve.

Prej domaèa imena trgovin
so spremenili v tuja.

Farmacevti bodo stavkali.
Od 10. do 12. bodo lekarne zaprte.

»Kaj stavkajo, saj imajo
visoke plaçe,« reče gospod.

Kaj naj rečejo tisti,
ki so ostali brez služb?

Pod mostom pa se leno
in nevarno vije Drava.

SMISEL II

Kje naj najdem
smisel življenja?

Odkrivam ga
v ptičjem petju.

V ljubezni ga iščem,
brez nje ni življenja.

Našla ga bom
morda v delu.

Morda ga sploh ni,
a tega ne maram verjeti.

Nekoč, nekje ga bom našla.

KRHKA STVARNOST

Zbirka »Pred zaprtimi vrati« ponuja nekaj tem. Prva je upesnjenje položaja bolnika na psihiatriji. Tatjana Srebrnič je stopila v literarno življenje Maribora v začetku osemdesetih let in od takrat jo spremlja zamisel, da bi napisala roman o psihiatriji. O tem govori brez skrivanja, odprto, naravnost. Nihče doslej, tudi ne med uveljavljenimi pisci, ki so imeli s Pohorjem tesne stike, ne govori o temi tako. Ne skuša je napraviti za svojo izvirnost, ne skuša je obračati na šalo, kot to radi delajo zdravljeni alkoholiki, njen govor o problemu duševnega zdravja je trd in neusmiljen.

Še od petdesetih let naprej poteka v Sloveniji boj zoper temačna pojmovanja, iz katolicizma izhajajoča pojmovanja človeka, ki smo jih podedovali iz preteklosti. Ta boj je prihajal najprej iz akademskih krogov, ki so pomembno vplivali na zdravstveno politiko. Ta se ni veliko oddaljila od metafore duševne bolezni kot obsedenosti od hudiča. Nevednost je globoko ukoreninjena v konceptiji države in njene zdravstvene politike, saj temelji na razločevanju in podrejanju/zatiranju. Koncept svobode, zlasti intelektualne, je v evropski kulturi neločljivo povezan s temnicami, zapori, blaznicami, finejšim ali najbolj grobim ubijanjem. A nas je v času študiju že dočakala antipsihiatrija in je postala del študentskih nazorov. V Trst nismo hodili po disidentske poglede in kavbojke, ampak med drugim tudi po duha, ki ga je tja prinašal dr. Franco Basaglia, ko je 1971. leta prevzel tamkajšnjo psihiatrično bolnico. Tako je študentsko gibanje je z množico partikularnih smeri in interesov te poglede vneslo tudi v vsakdanje življenje. V strahu pred blaznostjo, ki jo je država ogradila z visoko steno, smo videli norost družbe, ki mora svoj izključujoče mehanizme neprestano reproducirati.

Vendar je tema psihiatrije in psihičnega zdravja samo za uvodni takt pričujoče zbirke. Že nadrealizem je postavil problem disociranega besedila kot estetski problem. Gre za

poseben postopek pesnjenja, ki ga lahko opišemo tudi kot »neodločnost«. Ta ruši temelje hierarhije med stvarmi, pojavi, ljudmi, mislimi, podobami. Značilno besedilo za to neodločnost je »Najlepši par rokavic« (str. 17), v kateri se miniaturna gesta zaustavi sredi praznine pričakovanja. Prisluškuje nečemu, kar naj bi prišlo, išče znake težnosti, a vse zamre nazaj v negibnost.

Drugo značilno besedilo je »Slutnja« (str. 24), v kateri lahko vidimo variacijo Kasandrinega mita, sposobnost Videnja. Z njo je povezan občutek milosti, ki ga najdemo zlasti v krogu pesmi o otroštvu in o živalih. Kakor da vidi v vsem ponavljanje nekega večnega vzorca začetka in konca v enem: *»a pravijo, / da bo prišla / zmrzal / / tvoje rahlo / nežno upanje / se bo / končalo«* (Marelca, str. 37).

V pesmih se pojavlja motiv kroga v obliki cikličnih sprememb – v pesmi »Pomlad« (str. 32), »Vrt« (str. 34), ali pa v humorni obliki v pesmi »Red«, str. 53: *»A če bočemo napraviti red, mora biti najprej nered... Tako to kroži.«*). Tudi v podobi ure je skrit krog – »Večer«, str. 46. V ornamentih, ki jih na steni riše luč pri sosedu – »Večer II«, str. 47), lahko vidimo noeme, predmete predčutne zaznave, najjasneje v pesmi »Je vse le privid?« (str. 48): *»A kakor da tečem za predmetom in ga nikakor ne morem uloviti, konkretno prijeti z roko.«* Še bolj značilno je nadaljevanje: *»Za takšno lepo in nežno misel imajo psihiatri sredstva elektrošoke, tablete, injekcije, mreže, prisilni jopič.«* Zdi se, da neprestano prihaja pred oči duša, kot jo izjemno tenkočutna psiha lahko zazna, podkrepljena z nekaterimi drugimi simboli (o otroški hiši, denimo).

Pozornost moramo posvetiti tudi motivu luči, svetilke. V njem se avtorica poigrava s tenko linijo, ki ločuje bitje od nebitja: *»Črna / kovinska svetilka / luč / tema / luč / tema / črna svetilka / temno / svetlo / tema / svetloba / črna luč / svetlo / temno / svetlo / temno / črna svetilka«* (Svetilka I, str. 65). V tem ciklu lahko najdemo njene najzrelejše pesniške tekste, gotovo pa je pesem »Svetilka II« (str. 67) najkompleksnejša. Dopolnjuje ga tudi najbolj nenavadna pesem v zbirki, »Jutro v mestu« (str. 80), ki nas skoraj v proznem ritmu pripelje do presenetljivega konca: *»Pod mostom pa se leno / in nevarno vije Drava.«* (str. 81) Luč/svetloba (kot paralela hladu/toploti) se nanaša na intuitivni sloj zavesti. Tako se vsebina videne

izkušnje posreduje noezi. Ne gre le za droben suicidalni motiv, ampak za tok podzavednega, ki neprestano ruši predstave stvarnega sveta, jih relativizira in spravlja ob pomen.

V pesniški zbirki Tatjane Srebrnič igra posebno vlogo nasprotje med toplino in hladnostjo. Slednja je v prisotna v vrsti pesmi kot odsotnost bitja, ljubezni, stikov med ljudmi. Nekatere med njimi so pretresljive izpovedne skice: »*Od ljudi veje hlad. / Nobene topline ni.*« (Hlad, str. 75), ki pa se izteče v popolno brezsmernost: »*Sem kot riba na suhem. / Se bo vrnila tja, kamor spada? // Nekakšen drug svet. / Izdihnila bo. Bom. // Lažete, naj se spočijem. Še več naj delam! // Prenehala bom delati. // Začela bom z delom?*« Riba in drugi svet. Smisel. Šele ta barezsmernost konstituira pesem (podobno kot pri Svetlobi I). »*Sanje so / resničnejše / od resničnosti // razblinijo se / ljubezen / ostane moja.*« Z njo se vračamo na začetek, na vprašanje psihiatrije in ujetosti človeka. Ljubezni ni, ker ne pripada zakonom tega sveta. In še več. Prav to zaznavanje bitja, ki presega čutno dožemanje, je označeno za odstopanje od normalnosti. »*V Ljubljani so mi rekli, da je narobe samo malenkost.*« (Za zaprtimi vrati I, str. 8) Res, v svetu trgovcev je doživljanje sebe na najbolj izvoren način le nepomembna malenkost. Začetek shizofrenije.

Marjan Pungartnik

KAZALO

DANES SEM BITKO IZGUBILA	7
ZA ZAPRTIMI VRATI	
Zakaj se mi včasih misli pretrgajo?	8
Zdaj me drži pokonci tu	9
Potrudi se in misli na življenje	10
FANI	11
KLETKA	12
SVOBODA	13
PODOBA	14
MODERNI GRAD	15
SMREKE NA POHORJU	16
NAJLEPŠI PAR ROKAVIC	17
PARTIJA ŠAHA	20
VEČER	21
PLES	22
OPOJ	23
SLUTNJE	24
BRESKVIN SADEŽ	25
UMAZANA UŠESA	26
ZVONČKI	27
PESEM VINU	28
BACHOVE ORGLE	29
PUŠKE IN VRTNICE	30
SNEG	31
POMLAD	32
VRT	34
MARELICA	36
KONCERT V MOJI SOBI	38
OTROŠKA HIŠA	39
KORUZNA POLJA	40
ŠTAJERSKA	41
ZAKAJ NOSIM VEDNO NAJRAJE	
HLAČE	42
KAKO NASTANE PESEM	43
SMRT	44
SAMA I	45
VEČER I	46

VEČER II	47
VSE JE LE PRIVID?	48
ČLOVEK IN PTICA	49
POLNOČNI UTRINEK	50
NOČ	51
RED	53
DOLGČAS	54
KOT BURJA	55
SMISEL I	56
SAMA II	57
PET MINUT POZABE	59
PREŽIVETI	60
VRANE	61
DEŽ	62
VEČNOST	63
SANJE	64
SVETILKA I	65
LUČ	66
SVETILKA II	67
POVEJ MI	69
TIK TAK	70
VLAK	72
UTRINEK	73
HLAD	74
ISKANJE	76
MOJA LJUBEZEN	78
JUTRO V MESTU	79
SMISEL II	81

Marjan Pungartnik: KRHKĀ STVARNOST 83

MARIBORSKA LITERARNA DRUŽBA

Zbirka **eDition 2**

Urednik: Marjan Pungartnik

Tatjana Srebrnič:

ZA ZAPRTIMI VRATI

Uredil

in spremno besedo napisal:

Marjan Pungartnik

Oprema in priprava

elektronske izdaje:

Marjan Pungartnik

v septembru 2006

Kot svojo

213. publikacijo

izdala

Mariborska literarna družba

ISBN 961-6483-52-8

MARIBORSKA LITERARNA DRU@BA

M₂L₂D

2011